

Bilaga 21

Översikt kring svensk, nordisk och internationell maskulinitetsforskning

Ulf Mellström, Jeff Hearn och Keith Pringle

Ulf Mellström är professor, Centrum för genusforskning, Karlstads universitet.

Jeff Hearn är professor, Centrum för feministiska samhällsstudier, Örebro universitet.

Keith Pringle är professor, Sociologiska Institutionen, Uppsala universitet.

Innehåll

1	Studier av män och maskulinitet	3
2	Vad är kritiska studier av män och maskuliniteter?	5
3	Maskulinitetsstudier i en svensk kontext	8
4	Maskulinitetsstudier i en nordisk kontext.....	14
5	Kritiska studier av män och maskulinitet inom EU och i Europa.....	19
6	Kritiska studier av män och maskulinitet bortanför Europa.....	22
7	Infrastruktur och institutionalisering	24
	Referenslitteratur i urval:	26

1 Studier av män och maskulinitet

Män och maskulinitet är ett intresseområde som väcker alltmer uppmärksamhet i samtiden. Det gäller forskningsfrågor såväl som ett mer allmänt populärkulturellt intresse. Det senare visar sig inte minst i återkommande mediedebatter. Frågor om manligheter i kris och förändring i relation till samhälleliga genusrelationer är ofta de övergripande, men spridningen är stor och förgrenar sig bland annat på områden som:

Ekonomi och arbetsmarknad: förändrade produktionsförhållanden med övergång från industrisamhälle till kunskapssamhälle förändrar en traditionellt könsuppdelad arbetsmarknad.

Teknologi: Nya informationsteknologier som utmanar mäns nära koppling till teknologi som yrke, uttryck och identitetsskapare

Nation, klass och etnicitet: Det multikulturella samhället ställer nya frågor om manlighetsnormer, klass och kulturell tillhörighet.

Demografi, hälsa och livsförlopp: män har kortare medellivslängd, lever farligare och utsätter sig själva och andra för mer risker i jämförelse med kvinnor.

Familj, hem och faderskap: med nya jämställdhetsnormer, samlevnads- och intimitetsformer utmanas klassiska manliga försörjar- och faderskapsideal.

Utbildning och klass: Pojkars relativa underprestation inom ungdomsskolan såväl som inom högre utbildning.

Konsumtion, mode och estetik: Förändrade konsumtionsmönster och identitetsuttryck utmanar och förändrar normer för skönhet, kropp och hälsa för män såväl som kvinnor.

Sexualitet: HBT-frågor har haft ett mycket stort genomslag under de senaste tjugo åren. Utmaningar av olika heteronormer ställer nya frågor kring manlig heterosexualitet och homofobi.

Våld. Mäns våldsutövning är fortsatt ett stort samhälleligt problem. Det gäller mäns våld mot kvinnor såväl som mäns våld mot andra män.

Såsom i all samhällelig analys måste dock det till synes snabbt föränderliga ställas mot bristen på förändring och tröghet. Det gäller exempelvis mäns våldsutövning, skev makt- och förmögenhetsfördelning samt ojämnt ägande av privat egendom. Skillnaden mot tidigare historiska skeenden är att idag är manlighet och maskulinitet inte för givet taget. Det är idag legitimt att ställa frågor som: Hur behåller män makt? Vad är en man? På vilket sätt är homosexualitet ett hot mot manlighet? På så sätt är det manliga inte längre den självklara utgångspunkten för det mänskliga såsom det varit genom stora delar av vår historia.

2 Vad är kritiska studier av män och maskuliniteter?

I ett historiskt perspektiv har samhälls- och humanvetenskapen nästan uteslutande varit ett studium av män och maskulinitet likväl som teknik- och naturvetenskapen har varit och fortfarande är ett vetenskapsområde dominerat av män. En utgångspunkt i studiet av män och maskuliniteter har alltså varit att problematisera mannen som utgångspunkten för det mänskliga. Det blir extra tydligt när vi exempelvis ser på engelskans "Man" eller franskans "L'homme" som generiska termer för människan. Studiet av män och maskuliniteter finner vi inom de flesta samhälls- och humanvetenskaper men med en övervikt inom sociologi och historia. Metodologiskt rör sig studiet av män och maskuliniteter från klinisk forskning, psykodynamisk forskning å ena sidan till sociologiska makroperspektiv å andra sidan, från kvalitativa och etnografiska studier till stora surveyundersökningar. Utgångspunkten för maskulinitetsforskningen har alltsedan 1980-talet varit diversifiering och pluralisering av maskulinitet, dvs. att visa på det stora spektrum av maskulina uttryck som funnits genom historien och som finns i samtiden. De kritiska perspektiven på studiet av män och maskuliniteter vilket i hög grad är de som representeras av den akademiska forskningen (Connell, 1993, 1998; Hearn, 1996; Pease and Pringle, 2001, Nordberg 2005, Gottzén & Jonsson 2012, Sandberg 2011) lever sida vid sida med populärkulturella uttryck och existentiella betraktelser av manlighet (Bly 1991, Holmström 1995, Hosin 2013). Det senare ofta nära sammankopplade med olika former av mansrörelser såsom den amerikanska faderskapsrörelsen (Promise keepers), "männens rätt" och mansjourer (Gavanas 2004). Intresset för män och maskulinitet följs ofta åt av starka ideologiska underströmmar. Clatterbaugh (1990) gör en uppdelning i profeministiska, promanliga och antifeministiska perspektiv. Uppdelningen som gjordes för drygt tjugo år sedan är fortfarande relevant, men styrkeförhållandena mellan perspektiven har förskjutits. Det promanliga perspektivet äger i början av 2010-talet enbart en bråkdel av den artikulationsstyrka det gjorde för tjugo år sedan. Det antifeministiska har utan tvekan profilerats genom olika websajter och bloggar men har inte integrerats inom den akademiska forskningen. Här har den kritiska profeministiska maskulinitetsforskningen kommit att dominera och än mer så under den senaste tjugoårsperioden.

Utgångspunkterna för den kritiska maskulinitetsforskningen är att maskulinitet är historiskt föränderligt, relationellt och icke-essentiellt (Hearn, 1997, 2004, Mellström 2006). Det innebär inte att kropp och biologi förbises men att tonvikten ligger på det socialt och kulturellt föränderliga vilket också innefattar kroppsliga och biologiska dispositioner.

Sedan Clatterbaugh gjorde sin kategorisering har den akademiska och kritiska forskningen mångfaldigats. Maskulinitetsforskningen som på 1980- och 1990-talet i huvudsak var en amerikansk, engelsk och skandinavisk angelägenhet är idag ett globalt forskningsområde (se avsnitt 5-7 nedan). På många sätt kan maskulinitetsforskningens utveckling i termer av uppmärksamhet och synliggörande beskrivas som en framgångssaga. Det finns nu ett flertal tidskrifter inom området, såsom *Men and Masculinities*, *Norma: The International Journal of Masculinity Studies*, *Masculinities and Social Change*, *Culture, Society and Masculinities* och ett antal bokserier på stora förlag (se avsnitt 7 nedan). Vad som för tjugo år sedan var ett relativt esoteriskt forskningsintresse är idag ett etablerat forskningsområde med en akademisk infrastruktur (om än blygsam) med professurer och institutionell uppbackning. Även om stort antal perspektiv återstår att undersöka så karaktäriseras de senaste tjugo åren av en empirisk mångfald och ett stort antal nya teoretiska perspektiv. Speciellt har studiet av intersektioner mellan olika sociala kategorier kommit att utvecklas. Det rör sig om studier av maskulinitet - klass, etnicitet, ras, funktionsförmåga, ålder, sexualitet, osv. Inte minst har den framväxande queer- och sexualitetsforskningen varit av stor betydelse. Likaså har nyare feministiska perspektiv fått ett allt större genomslag under 2000-talet och början av 2010-talet (I Sverige t.ex. Hammarén 2008, Jonsson 2010, Balkmar 2012, Joelsson 2013).

Vad som framförallt skett under den senaste tjugoårsperioden är att den kritiska maskulinitetsforskningen har gjort män, maskulinitet och manligheter till explicita objekt/subjekt att studera. Under samma period ser vi inom den internationella forskningen en koncentration kring framförallt tre tematiker: patriarkat; skillnader mellan enskilda män och maskuliniteter; relationen identitet och sexualitet, dvs. sexuell identitet. Inom varje tematik finns den en spänning mellan det specifika och det generella, mellan enskilda män/manligheter och strukturella faktorer. Connell konkluderade i slutet av 1990-talet (1998) de huvudsakliga tematikerna inom fältet i termer av: pluralisering; hierarki och hegemoni; kollektiva praktiker; kroppen som en arena för identitetsskapande; motsägelsefullhet;

dynamik. Även hos Connell återkommer spänningsförhållandet mellan det kollektiva och det specifika eller med andra ord mellan det individuella och det strukturella.

I relation till det problematiska spänningsfältet mellan individuell erfarenhet och kollektiva strukturer har också begreppet maskulinitet blivit mycket omdiskuterat (Donaldson, 1993; Nordberg, 2000; Whitehead, 2002). Begreppet kritiseras bland annat för dess definitionsmässiga luddighet som leder till förvirring kring vad som egentligen menas med maskulinitet (McMahon, 1993; Hearn, 1996b, 2004) och hur det skall användas akademiskt såväl som politiskt. Vilkas erfarenheter avses och vilka kvalificerar för att inbegripas i görandet av maskulinitet? Kvinnor i räddningstjänsten som utför klassiskt manliga arbetsuppgifter? Transpersoner som upplever att de lever i fel kropp? osv. Många forskare inom fältet använder snarare begrepp som individuella och kollektiva praktiker, identitet, diskurser om män och maskulinitet snarare än det generella maskuliniteter. Att specificera begreppsanvändningen har blivit alltmer centralt, inte minst när forskningsfältet kommit att globaliseras. Det senare ser vi inte minst när det gäller det växande antalet studier av män och maskulinitet i icke-västliga delar av världen, dvs. Asien, Afrika och Latinamerika (Connell, 1998; Ouzgane and Coleman, 1998; Pease and Pringle, 2001; Cleaver, 2002; Morrell, 2002; Mellström 2003; Morrell and Swart, 2004).

3 Maskulinitetsstudier i en svensk kontext

I en intervju i *NorMa* (Nordisk tidskrift för maskulinitetsstudier) 2006 påpekar den kända maskulinitetsforskaren Raewyn Connell det till synes paradoxala i att Sverige och Norden är internationella föregångare när det gäller jämställdhet och maskulinitetspolitik. Länder vars huvudsakliga ekonomiska bas utgörs av mycket manligt dominerade näringar såsom skog, olja, fiske och gruvor, karaktäriseras ofta av starka patriarkala traditioner (Dawson 1994). Samhällsordningarna i Skandinavien och Norden utgör här ett undantag som kombinerar en omfattande välfärdspolitik med till traditionella manligt dominerade basnäringar. Connell syftar här självklart på den svenska och de nordiska välfärdsstaternas profilerade jämställdhets- och genuspolitik, dvs. det som kommit att bli ett definierande drag i det som kommit att kallas den nordiska modellen i kontrast till-konservativa och liberala politiska ordningar för välfärdsstatens organisering (Esping-Andersen et al 2002, Esping-Andersen 2009).

Den nordiska välfärdsstatens betydelse är inte minst tydligt när det gäller maskulinitetsstudier. Den dominerande grenen inom den svenska maskulinitetsforskningen har varit faderskapsforskningen (Folkesson 2000, Nordberg 2004, 2005). Tematikerna inom forskningsfältet har handlat om mäns uttag av föräldraförsäkringen, mäns ansvar i och för hemmet, skilda mäns föräldraskap, nya faderskapsparadigm, faderskapets historia, pappapolitikens historia och utveckling osv. (Berglund 2008, Berg & Johansson 1998, Hagström 1999, Klinth 2002, Plantin 2001, Klinth och Johansson 2008, Mellström 2006). Det är jämställdhetstematiker som växt fram i samklang med välfärdsstatens behov och familjepolitiska reformer. Den svenska familje- och arbetsmarknadspolitiska visionen har allt från 1960-talet och framåt byggt på att män skall ta ett reproduktivt ansvar och kvinnor skall ta ett produktivt ansvar på arbetsmarknaden. Det är vad som tidigt kom att kallas dubbel emancipation. I litteraturen kring kvinnor och arbetsmarknad (Stark (red.) 1997, Björnberg & Kollind 2003) har kvinnors strävan ut i offentligheten varit i fokus. Det emancipatoriska målet har definierats i termer av att bryta den könsmissiga segregeringen mellan hem och arbete. I den strävan är "kvinnligheten" historiskt på väg från hem till offentlighet. Det emancipatoriska målet med anligheten har varit det omvända, dvs. att få män att ta större ansvar för arbetsdelningen i hemmet (Klinth 2002). Att få män att träda in i hemmet kan ses som en gradvis historisk förskjutning där vi gått från sekelskiftets distanserade

borgerlige fader till dagens "i-princip-jämställd-pappa" via 1950-talets "söndagspappa" och 1970-talets "mjukismanlighet" (Jalmert 1983, Åström 1990, Plantin 2001). Den normativa maskuliniteten med avseende på dagens moderna faderskap och så den kommer till uttryck i rådgivningslitteratur, riksdagsbeslut om pappamånad, i Socialstyrelsens föreskrifter, med mera är en man som ställer upp för sin familj och som är positiv till jämställdhet (Hagström 1999, Klinth 2002, Nordberg 2005).

Kvinnors och mäns livsvärldar har i ett historiskt ljus närmat sig varandra men åtskilliga strukturella respektive attitydmässiga hinder återstår innan vi kan tala om "dubbel emancipation". Det visar inte minst den tillgängliga statistiken över fäder och fäders insatser inom hushållsarbetet. Endast var tionde svensk familj med småbarn eller barn i skolåldern är jämställda i bemärkelsen att de delar på hushållets uppgifter lika ofta även om fördelningen mellan män och kvinnor blivit betydligt jämnare under den senaste tioårsperioden (SCB 2010). Orsakerna härtill finner vi i argument kring ekonomisk rationalitet, maktfördelningen mellan könen samt könsstereotypa förväntningar på vad som är manligt respektive kvinnligt. Inte minst förklaringar kring ekonomisk rationalitet tenderar att användas av både män och kvinnor när de skall förklara ansvarsfördelningen i deras respektive familjer och de motiv som ligger till grund för en icke jämställd arbetsdelning. Mäns starkare förankring på arbetsmarknaden och generellt högre lön blir i praktiken ofta en avgörande faktor i vardagliga beslut trots att en stor del av dagens fäder uttryckligen menar att både arbetslivet och familjelivet utgör lika viktiga livsarenor.

Arbetslivets krav framstår med andra ord som centrala för faderskapets utformande och manlighetens utformande i stort. Ett centralt tema i litteraturen kring maskuliniteter och arbetsmarknad är vad Kimmel (1994) benämnt som marknadens maskulinitet. Det är en form av maskulinitet som är förankrat i produktionen och bygger på ett aktivt deltagande i arbetslivet och stora investeringar i karriär och utbildning. Den här maskulinitetsformen bygger på homosocial konkurrens och kamratskap mellan män och utesluter inte sällan kvinnor (Holgersson 2003). I den här karriärorienterade livsformen ingår en uppdelning mellan arbete och familj samt en tydlig arbetsdelning mellan manligt och kvinnligt. I den här traditionella patriarkala formen för arbetslivets och hemmets organisering har även mer moderna och nutida karriärorienterade maskuliniteter sitt historiska ursprung. Den här klassiska maskulinitetsformen är

fortfarande den dominerande formen inom det privata näringslivet (Mellström 1995, Cooper 2000).

Doktorsavhandlingar från framförallt mitten av 2000-talet visar dock på en gradvis framväxt av nya maskulinitetsordningar (Duvander 2009, Nordberg 2005, Backman 2005, Fogelberg-Eriksson 2005) där en stark samtida jämställdhetsdiskurs kommer till uttryck på olika sätt men framförallt ställer nya krav på faderskapets utformande och marknadens maskulinitet. Relationen mellan hem och arbete kommer alltmer i fokus för unga män och faders identitetsarbete. Hemmet som arena blir allt viktigare att förhålla sig till. Den nu mer fyrtio år gamla svenska jämställdhetspolitiska idén om dubbel emancipation (Klinth 2002) verkar nu ha fått en stark symbolisk och vardagspolitisk betydelse. Trots att marknadens maskulinitet fortfarande kan ses som den dominerande formen inom det privata näringslivet så ser vi en ökad grad jämställdhetspolitisk orientering på flera olika plan. I populärkulturen ser vi en allt bredare manlig känslorepertoar och variation av olika sätt att uttrycka manlighet. Backman (2005) visar hur mannen och det manliga objektifieras, sexualiseras och erotiseras i samtida reklam och medier som en del av en allt starkare konsumtionskultur men samtidigt tillåts gå bortanför klassiska bilder av mannen som stark och osårbar. En ökande problematisering av det privata och personliga har lett till en ökande grad av emotionalisering och intimisering av mannen och det manliga i svensk populärkultur. De här studierna har åtskilliga internationella motsvarigheter. En parallell process av en förändrad genusordning visar också Nordberg (2005) på i sin studie av manliga arbetstagare i kvinnodominerade yrken. Nordberg (2005:75) menar att reell förändring har skett och att: ”den svenska jämställdhetspolitiken och lagarna ändå rubbat könsmaktsordningen”. Detta skriver hon som motvikt till flera amerikanska maskulinitetsforskare (Sotelo och Messner 1994, Pfeil 1995, Adkins 2002) som uttrycker att en ny manlig sensitivitet inte talar om nya mer jämställda genusrelationer utan snarare en normomvandling som legitimerar, understödjer och mäns privilegier. Härvidlag indikerar Nordbergs forskning en mer radikal förändring av manliga prioriteringar och maskulinitetsordningar i Sverige i jämförelse med exempelvis Förenta Staterna.

Forskningen kring nya maskulinitetsordningar har också successivt lett till att faderskapsforskningen i början av 2010-talet inte är lika dominerande som tidigare. Ett allt större inflöde av feministisk teori, queer- och postkoloniala perspektiv har gett nya kritiska inblickar i samtida maskulinitetsordningar och ställt nya frågor kring bland

annat den svenska jämställdhetspolitikens etniska, medelklass- och heteronormativa utgångspunkter. Gottzén & Jonsson (2012) m fl. visar i den editerade volymen "Andra män" hur konstruktionen av den "gode" svenske jämställde mannen speglas och kontrasteras mot den etniskt "andre", den av patriarkala traditioner präglade mannen från någon annanstans bortanför den nordiska horisonten. Egeberg Holmgren (2011) är en av de forskare som visat hur vad hon kallar en hegemonisk maskulinitetspolitik exkluderat, och i den meningen "andrefierat" icke-vita, icke-heterosexuella och funktionshandikappade.

Den nya generationen av forskare (Järvklo 2008, Olofsson 2010, Egeberg Holmgren 2011, Sandberg 2011, Ericson 2011, Gottzén and Jonsson 2012, Balkmar 2012, Joelsson 2013, Berggren 2012) har allt tydligare tagit den samtida maskulinitetsforskningen bortanför ett modernistiskt paradigm. De har också integrerat den feministiska forskningsfrontens teoretiska insikter inom forskningsfältet vilket inneburit en välbehövlig teoretisk vitalisering. Det är delvis en utveckling vi sett i andra delar av världen och som dröjt i Sverige. Teoretisk vitalisering har ofta utpekats som viktigt när olika forskare gjort översikter, statusuppdateringar och sammanfattningar kring forskningsfältet (Folkesson 2000, Johansson 2001, Nordberg 2001). En återkommande tematik har också varit att komma bortanför den hegemoniska status som begreppet hegemonisk maskulinitet haft inom forskningsfältet. Diskussionen har varit omfattande (Folkesson et al 2000, Johansson 2000, Nordberg 2004, Ekenstam 2006, Howson 2009, Hearn et al 2010) och fortsätter att vara intensiv samtidigt som alltfler forskare visar på intressanta nyorienteringar bortanför fokuseringen på hegemonisk maskulinitet och dess subformer.

Integreringen av forskningsfältet inom genusforskningen har under den senaste 10års-perioden blivit tydligare. Fjelkestam, Hill och Tjeder (2013) talar om genusforskning om män och manlighet snarare än maskulinitetsforskning. Deras editerade volym från 2013 om hur kvinnor "gör män och maskulinitet", representerar en intressant nyorientering inom forskningsfältet då de visar på hur starkt fältet präglats av kopplingen mellan män och maskulinitet trots uttalade ambitioner att lösa upp densamma. Det har bland annat inneburit att mäns uppfattningar av maskulinitet har stått i centrum. Det gäller den svenska, nordiska och internationella forskningen. Som Fjelkestam, Hill och Tjeder (Ibid:12) påtalar så har teorier om maskulinitet främst konstruerats homosocialt snarare än heterosocialt, dvs. mellan män snarare än mellan män och kvinnor. Författarna visar effektivt hur de mest använda teorierna (bl. a Kimmel,

Connell) inom fältet, med få undantag (Kosofsky-Sedgwick 1991, Halberstam 1997, Nordberg 2004), framförallt behandlat makt och hierarkier mellan män vilket bland annat lett till att kvinnor och kvinnors röster osynliggjorts när det gäller görandet av maskulinitet. Författarna skisserar här onekligen en viktig framtida forskningsuppgift, dvs. att koppla loss relationen män och maskulinitet och kvinnor och femininitet. Kvinnors görande av maskulinitet öppnar för nya tankespår inom den svenska maskulinitetsforskningen. En annan intressant nyorientering är studier kring risk, säkerhet och maskulinitet (Ericson 2011, Balkmar 2012, Andersson 2012, Häyren-Weinestål et al 2013, Joelsson 2013) i traditionella manliga yrkespraktiker och fritidssysselsättningar. Ericson visar exempelvis i sin avhandling kring räddningstjänsten hur riskpraktiker, omsorg och manlig gemenskap skapar inkludering respektive exkludering för vem som kan vara brandman. Andersson undersöker hur säkerhetsarbete och manlighet i den svenska gruvnäringen gestaltas med utgångspunkt i näringens egen oro för de höga kostnader som maskulint risktagande innebär. Flera av dessa studier borrar sig in i vad som kommit att kallas "patriarkatets kärna", dvs. olika former av maskulina sociala praktiker som förblivit relativt oberörda av föränderliga genusrelationer i samhället och orienterar sig mot traditionella patriarkala värderingar (Mellström 2011).

Sammanfattningsvis så kan vi konstatera att den svenska maskulinitetsforskningen har utvecklats gynnsamt under de senaste tio-femton åren. Folkessons (2000) och Bengtsson & Frykmans (1987) samfälliga påpekande, med tretton års mellanrum, att området bör uppmärksammas och etableras har till delar infriats. En akademisk institutionalisering av området har skett. Samtliga tre författare av detta kapitel är professorer inom området och finns vid svenska lärosäten. Ett stort antal avhandlingar vid svenska lärosäten har producerats de senaste tio åren. En professur i kritisk maskulinitetsforskning vid Linköpings universitet har genererat en stor synlighet internationellt med publikationer, konferenser, doktorsavhandlingar med mera. Tidskriften *NorMa* som startades 2006 (fr. om 2014 utges densamma som en internationell tidskrift på Taylor & Francis) har gett området en nödvändig vetenskaplig bas i Sverige och Norden och expanderar nu till att bli en ledande internationell tidskrift inom området. Maskulinitetsforskningen har i allt högre grad inkorporerats i den övergripande genusforskningen genom samarbete, teorianvändning och nya empiriska arbeten med mångfacetterade utgångspunkter. Ämnesområdena har diversifierats. Idag finns det maskulini-

tetsforskning alternativt forskning om män och manlighet inom vitt skilda områden, exempelvis: medicin; hälsa; teknik; ingenjörsvetenskap; sociologi; fysik; etnologi; historia; litteraturvetenskap; företagsekonomi; organisation.

4 Maskulinitetsstudier i en nordisk kontext

Maskulinitetsforskningen i Norden och Skandinavien har till stor del utvecklats i nära samarbete mellan nationella och nordiska nätverk av aktivister, forskare och politiker. Det kännetecknar framförallt den tidiga utvecklingen av forskningsfältet i alla de nordiska länderna. Den historieskrivningen är alltför omfattande för att kunna täckas in här men några tankelinjer ser vi som viktiga. Gemensamma utgångspunkter har varit den nordiska välfärdsstaten. Holter (2007) ser Norden som ett experimentområde i Europa när det gäller jämställdhet. "Likestilling" är en självklar och central variabel i den nordiska modellen. När det gäller jämställdhet, män och manlighet så står det aktiva faderskapet och faderskapsfrågor i centrum även i de övriga nordiska länderna. Det har också lett till ett flertal gemensamma nätverk, nordiska forskningsprojekt, seminarier och konferenser där jämställdhetspolitikens utformning och utfall varit utgångspunkten (Holter red. 2007, TemaNord 2003, Folkesson et al 2000, Brandth och Kvande 2003, 2013, Magnusson et al 2008). Historieforskningen har i många fall varit föregångare när det gäller nordiska komparativa projekt (Lorentzen och Ekenstam 2006, Rydström och Mustola 2007). Inom den historiska maskulinitetsforskningen har också alternativa förståelser av manlighet utvecklats på ett sätt som inte varit lika centralt i den samtidsinriktade forskningen. Åtskilliga är de nordiska maskulinitetshistoriker som inte varit tillfreds med Connells begreppsbygge kring hegemonisk maskulinitet. Exempelvis har Jonas Liljequists (2004 m.fl.) arbete och begreppsutveckling kring manligheter och omanligheter visat sig vara fruktbart för förståelsen av den s.k. svaga manliga försörjarmodellen i de nordiska länderna. Jørgen Lorentzen (2012) utvecklar på ett liknande sätt som den svenske historikern Tomas Berglund (2008) förståelsen av mäns emotionalitet och omsorgsinsats i sina verk om faderskapets historia i Sverige respektive Norge. Lorentzens arbete täcker perioden 1850–2012 och Berglunds 1800-talet. Sökandet bort från det angloorienterade maktperspektivet såsom det uttrycks ibland annat Connells arbete har utvecklats av forskare som Øystein Gullvåg Holter och Helene Aarseth. I den om den svaga manliga försörjarmodellen har Holter vidareutvecklat och menar bland annat Nordens perifera geografiska läge har varit gynnsamt för regionens jämförelsevis svaga genusordningar. Från medeltid och framåt så har regionen befunnit sig utanför de starkt religiösa och moraliska cirklar som utgått från Central- och

Mellaneuropa. Holters tes är att Nordens omvärldsisolering tidigt ledde till mindre absolutistiska sociala disciplineringsformer långt från de dåtida maktsfärerna i Europa. Regionen har alltså en historia som bäddar för dagens jämställdhetspolitiska reformarbete. Holters idéer är på inget sätt oomstridda men är ett exempel på hur framförallt historiker och historiskt intresserade samhällsvetenskapliga forskare har laborerat med alternativa förståelser av män, manlighet och maskulinitet i Norden.

En känsla av kulturell affinitet har med andra ord präglat maskulinitetsforskningen i Norden även om forskningsprofileringar, framväxt och styrkeförhållanden skiljer och har skiljt sig åt. De nordiska nätverken har varit många och var framförallt det under 1980 och 1990-talet. Det är nätverk som efterhand formaliserats och institutionaliserats. Deras betydelse för den nordiska forskningen kan knappast överskattas. Exempelvis var det Nordiska Sommaruniversitetets studiekrets "Mellan män och maskuliniteter" (1995–1997) central för teoriimport och teoriutveckling i Norden under 1990-talet. Flera av de då relativt unga deltagarna är idag etablerade och tongivande forskare inom området. Som en direkt efterföljd av arbetet inom studiekretsen publicerades de två digra volymerna "Moulding masculinities" I, II (red. Ervø och Johansson 2003). Den mest avgörande betydelsen för den nordiska maskulinitetsforskningens etablering är kanske inrättandet av en koordinatorstjänst vid det dåvarande NIKK (Nordisk institut for kvinno- og kjønnsforskning). Nordiska rådet beslutade 1998 att bevilja medel för inrättandet av tjänsten som nordisk koordinator för mansforskning. De olika innehavarna av tjänsten har sedan på ett flertal sätt initierat nordiska samarbeten i form av konferenser, publikationer och nätverksarbete. Av särskild betydelse var etableringen av tidskriften *NorMa* fr.o.m. 2006. Det blev så s a s det vetenskapliga kvittot på en lång tids strävan att etablera och institutionalisera fältet på nordisk basis. Tjänsten försvann när NIKK lades ner 2010 men har nu återuppstått i mindre skala vid det nationella sekretariatet för genusforskning vid Göteborgs universitet.

Det nordiska perspektivet har alltså genomgående varit centralt men skiljelinjer finns också. Folkessons kartläggning från 2000 visar förtjänstfullt på hur maskulinitetsforskningen växt fram i de olika länderna. Danmark är det land som skiljer ut sig mest. I Danmark ser vi embryon till forskningstraditionen redan på 1920-talet. Det sker genom ett antal examensarbeten som behandlar homosexualitet och manlighet. Den sentida forskningen följer också ofta mönstret att

frågor om samkönad kärlek och begär ställer frågor kring manlighet, sexuell identitet och normalitetspraktiker. På ett liknande sätt som den gjorde det i 1920-talets Danmark så ställde queerforskningen nya frågor till maskulinitetsforskningen på 1990 och 2000-talet. Den danska maskulinitetsforskningen var också tidigast på banan i Norden. Danska författare publicerade betydligt flitigare under 1970-talet i jämförelse med Sverige och Norge (Folkesson 2000). Introduktionen av fältet, teorier och frågeställningar om män har på så sätt ofta gått via Danmark. Forskningen i Danmark har heller inte varit lika orienterad mot välfärdsstatens frågor kring faderskapets utformande. Danska forskare var även mycket aktiva inom området under 1980 och 1990-talet men inte lika synliga som norska och svenska forskare under 2000-talet. Under 2000-talet och i början av 2010-talet har forskningen gradvis vitaliserats bland annat genom ett flertal studier kring etnicitet, social utsatthet, sexualitet, estetik, pojkers underprestation i skolan med mera (Christensen 2009 m fl., Christensen och Qvotrup 2012 m fl., Qvotrup Jensen 2010 m fl., Oxlund 2012, Sørensen 2008, 2010, Baagoee-Nilsen 2008, 2009, Reinecke 2005, 2009). Vitaliseringen har framförallt skett genom framväxten av starka sociologiska och pedagogiska forskningsmiljöer vid universiteten i Aalborg och Roskilde. Den danska genus- och maskulinitetsforskningsmiljön lider dock av en bristande institutionalisering i jämförelse med Sverige, Norge, Island och till viss del Finland. Det finns få riktade tjänster inom dansk genusforskning. Forskningen utförs inom andra discipliner.

Den norska maskulinitetsforskningen har varit central och drivande i det nordiska samarbetet samt har producerat ett stort antal publikationer och undersökningar över lång tid. Profilerade forskare som Lorentzen (1998, 2012 m.fl. Holter (1994, 2013 m.fl.), Oftung (1997, 2010 m.fl.), Aarseth (1994, 2011 m.fl.) har varit mycket viktiga för utvecklingen av den nordiska maskulinitetsforskningen. De har utgjort en kärnmiljö och bas för den norska såväl som den nordiska forskningen. Boken "Mäns livssammanhang" (Holter och Aarseth 1994) kom snabbt att bli en form av referenslitteratur för forskare och aktivister i hela Norden. I boken öppnar författarna emancipatoriska rum för manlighet och maskulinitet som sedermera kommit att bli en form av ledmotiv för senare forskningsinsatser. Den norska debatten och forskningen har också präglats av ett tydligare "promanligt" perspektiv i relation till kvinno- och "kjønns"forskningen. Skilje-linjerna har ofta varit skarpare och debattläget högre och mindre "politiskt korrekt". I Sverige använder vi ofta adjektivet kritisk före

substantivet maskulinitetsforskning. I den norska forskningsmiljön används det adjektivet i princip aldrig. Det avspeglar en liten men icke desto mindre en skillnad mellan Sverige och Norge. De norska maskulinitetsforskarna är dessutom livliga deltagare i den allmänna samhällsdebatten på ett sätt som vi inte ser i Sverige. Den norska maskulinitetsforskningen har på senare år (2005 och framåt) alltmer integrerats i den övriga norska könnnsforskningssmiljön. Exempelvis så finns den professur i likestillings- och maskulinitetsforskning som inrättades av barn- och likestillingsdepartementet 2007 vid Senter for Kvinne- og kjønnforskning vid universitetet i Oslo. Återväxten av yngre forskare inom den norska maskulinitetsforskningen är dock ett problem i jämförelse med Sverige där som vi tidigare visat fått ett antal nyorienterande studier på början av 2010-talet. En nyligen inrättad postdoktjänst inom könnnsforskningssmiljön vid universitetet i Bergen kan möjligen vara början på en revitaliserad norsk maskulinitetsforskning.

Början på den finska maskulinitetsforskningen kan dateras till mitten av 1980-talet med olika livsstils- och "eländesstudier". Det senare ibland parodierat som ett specifikt finskt bidrag till maskulinitetsforskningen. Fokus i dessa studier var relationen maskulinitet, klass, urbanisering, modernitet och livsstilsförändringar. De så kallade "eländesstudierna" porträtterade ensamma, frånskilda, isolerade och alkoholiserade män som offer för modernitet och livsstilsförändringar. Dessa tidiga studier var studier av män men rubricerades aldrig som maskulinitetsforskning. Under 2000-talet och början av 2010-talet har forskningsfältet diversifierats. Genom nordiskt och europeiskt samarbete har antalet studier mångfaldigats. Det inkluderar undersökningar av faderskap och familjeliv (Huttunen 1999; 2001 Lammi-Taskula 2007), män inom militären (Tallberg 2009), män, sport och funktionshandikapp (Tiisonen 2002), män inom organisationer och företag (Hearn et al 2009), queer- och sexualitetsstudier bland unga män (Lehtonen 1999a, 1999b, Wickman 2001), män och våld (Jyrkinen 2005, Jokinen 1999, 2000, Ronkainen 1998 Räsänen et al 1998, Veteläinen et al 2013). Det senare har varit extra angeläget p.g.a. att Finland har haft en högre frekvens av interpersonellt våld i jämförelse med de andra nordiska länderna. Det finns också ett antal översikter av studier kring män och maskuliniteter (Hearn et al 2006, 2012, Nieminen 2012).

Den finländska maskulinitetsforskningen har till stor del varit integrerad i den övriga finska genusforskningen. Det gäller även det mer policyorienterade arbetet och intresset kring maskulinitetsfrågor

som kan dateras tillbaka till sådana initiativ som kommittén jämställdhet mellan män och kvinnor från 1988 och på nordisk nivå inom Nordiska rådets program för män och jämställdhet under perioden 1995–2000.

Den isländska forskningen har av förståeliga skäl inte varit så omfattande men inte desto mindre mycket viktig (Gislason 2007). Den radikala isländska föräldralagstiftningen från 2000 väckte mycket uppmärksamhet och blev föremål för omfattande diskussioner kring faderskap och kvoterade pappamånader. Island har på relativt kort tid gått från ett politiskt genuskonserverativt samhälle till att vara ett föregångsland när det gäller kvinnors deltagande på arbetsmarknaden och mäns uttag av föräldraledighet. När den nya föräldralagstiftningen infördes så var lagstiftningen den mest radikala i världen i fråga om individualisering. Modellen med tre månader för respektive förälder och tre månader att dela mellan föräldrarna ställde nya uppfordrande frågor till forskare och politiker. Den kommer dessutom att utvidgas till fem plus fem plus två månader. Utfallet av den till en tredjedel individualiserade föräldraförsäkringen har från ett jämställdhetspolitiskt perspektiv varit framgångsrikt även om kvinnorna fortfarande står för den övervägande delen av föräldraledigheten (drygt 60 % 2007).

5 Kritiska studier av män och maskulinitet inom EU och i Europa

Det är självklart svårt att sammanfatta all forskning som pågår i Europa men vi tar här upp några huvudlinjer. Nationell, social och kulturell kontext samt inte minst den akademiska infrastrukturen i respektive land är av avgörande betydelse för forskningsvolymerna. I de flesta europeiska länder är forskningen fortfarande i sin linda men växer stadigt i både bredd och omfattning. Det har framförallt skett de senaste fem åren. En form av normativt genombrott har skett under den senaste femårsperioden vilket innebär att maskulinitetsforskningen och intresset för män, maskulinitet och manlighet inte längre är ett esoteriskt intresse. Det gäller framförallt syd- och Centraleuropa och är ett liknande genombrott som vi såg i de nordiska länderna för drygt 20 år sedan. Det skiftar väldigt mycket mellan länderna och inte minst när det gäller skillnader mellan teoritraditioner, metodologi, relationer till den feministiska forskningen med mera.

Föregångsländer inom Europa är framförallt England och Tyskland. Den engelska forskningen inom området är den mest voluminösa både när det gäller antalet titlar och forskningsbredd. Allt sedan 1980-talets början har det utvecklats kurser på universitetsnivå i både England och Tyskland. Den första internationella forskningskonferensen inom området anordnades i England 1988 (Hearn och Morgan 1990). Engelska forskare har ofta varit centrala i de flertal paneuropeiska forskningsprojekt som genomförts under den senaste tjuugoårsperioden och som varit finansierade av EUs olika ramprogram. Några exempel är Arianneprojektet som handlade pojkars utbildningsvägar- och prestationer och det profeministiska mansnätverket mellan 1997–1999. Det tillika EU-finansierade European Research Network on Men in Europe (Novikova et al 2005) ledde senare till nätverket – Critical Research on Men in Europe (CROME) (www.cromenet.org). Nätverket var finansierat av det femte ramprogrammet under perioden 2000–2003 och har haft en stor betydelse för att föra ut forskningsfrågorna till politiker i Europa. Nätverket innefattar 15 länder i Syd-, Mellan-, Väst- och Östeuropa.

Forskningsmässigt har nätverket fokuserat på två tätt sammankopplade frågeställningar: specifika och könade sociala problem med män och vissa maskuliniteter samt mer generellt den könade problematiseringen av män och vissa maskuliniteter. Som vi tidigare nämnt så är män i allt högre utsträckning också att betrakta som könade varelser. I förlängningen av det perspektivet är också vissa

mäns sociala praktiker att betrakta som sociala problem gentemot vilket olika länders välfärdssystem måste svara upp emot. Det berör sociala problem som alkoholism, våld, sexköp, droger, kriminalitet, sexuella övergrepp med mera. Det är med andra ord sociala problem som finns i alla Europas länder och innebär stora påfrestningar på välfärdssystemen. Problemen är mångbottnade och berör också mäns utsatthet och sårbarhet. Genderiseringen av män, maskulinitet och mäns sociala problem är komplexa och så är också välfärdssystemens respons på desamma (Holter and Aarseth 1993; Popay et al 1998, Pringle 1998; Pringle and Harder 1999). De nationella variationerna är stora men det vi ser är att de här problemställningarna är något som kan appliceras både när det gäller policyanalyser och åtgärder, akademisk forskning såväl som när det gäller mäns vardagliga livserfarenheter.

Relationen mellan forskning, politik och reformarbete är vidare ett kännetecknande drag för maskulinitetsforskningen på europeisk nivå. Exempelvis innehöll både Sveriges och Finlands ordförandeskapsperioder 2001 och 2006 större konferenser kring män, maskulinitet och jämställdhet arrangerade av värdnationerna. Nyligen initierade the EU European Institute for Gender Equality (EIGE), i Vilnius, Litauen, en studie av män och jämställdhet i Europa (Ruxton and van der Gaag 2012), vilket bland annat inkluderar över 300 organisationer och 27 medlemsländer (<http://www.eige.europa.eu/internal/csr/search>).

Under 2012–2013 avslutades det policyorienterade projektet "The Role of Men in Gender Equality". Projektet innefattade ett 20-tal forskare och över 40 nationella experter från EUs alla länder. Slutrapporten (Scambor et al. 2012) innefattar ett stort antal områden såsom: hälsa; familj; politisk representation; våld; arbete; utbildning; omsorg. Rapporten visar att även om framstegen går långsamt så berör de inte enbart ett fåtal länder utan artikuleras tydligare på en europeisk nivå och berör alla medlemsstater.

Den här typen av transnationella europeiska projekt är av stor vikt för att ytterligare kontextualisera maskulinitetsforskningens centrala problemområden: makt; patriarkala strukturer; social exkludering och inkludering. Frågornas tyngd förstärks också av ett Europa i kris där ekonomisk utsatthet och politisk turbulens skapar oroväckande nedåtgående spiraler av våld, xenofobi och misogyni. Utvecklingen i Grekland, Italien och delar av östra Europa pekar i en sådan riktning. Det utgör också stora utmaningar för forskning och politikutövande kring män och maskulinitet i Europa.

Den konsensus vi ser kring de jämställdhetspolitiska frågorna i Norden har med andra ord inte sin motsvarighet inom EU. En tydlig familjepolitisk konservatism kännetecknar snarare jämställdhetspolitiken i länder som exempelvis Ungern. Den nordiska genuspolitiska progressivismen står här i bjärt kontrast till en tydlig konservatism när det gäller genus- och jämställdhetsfrågor.

6 Kritiska studier av män och maskulinitet bortanför Europa

Som vi tidigare konstaterat har den amerikanska, engelska, nordiska och australieniska maskulinitetsforskningen varit helt avgörande för fältets utveckling. Med utgångspunkt i den historien söker den samtida maskulinitetsforskningen i allt högre utsträckning också att utsträcka perspektiven bortanför Sverige, Norden och Europa. Det allt större utrymmet för en global forskningsagenda syns i bokserier som *Global Masculinities* (Cleaver, 2002; Pease & Pringle, 2002), *The International Encyclopedia of Men and Masculinities* (Flood et al. 2007) och *Men and Masculinities Around the World: Transforming Men's Practices* (Ruspini et al. 2011). I den senare volymen var målsättningen att engagera författare från hela världen. Boken innehåller bidrag från 17 länder. Även om ungefär hälften av bidragen i boken kommer från Europa så innebär ändå Ruspinis editerade volym att den geografiska spridningen har breddats när det gäller maskulinitetsforskningens kärnfrågor och empiriska fält. Andra samtida texter som går bortanför en västlig horisont är *Masculinities in a Global Era* (Gelfer 2013) och *Men and Development* (Cornwall et al 2011). Att maskulinitetsforskningen blivit alltmer global och geografiskt spridd blir också tydligt när man ser på antalet editerade volymer i ett stort antal länder. Det gäller Australien (Tomsen & Donaldson 2003), Brasilien (Arihla, Ridenti, & Medrado 1998), Kanada (Haddad 1993; Kaufman 1987), Frankrike (Welzer-Lang 2000), de forna sovjetrepublikerna (Novikova & Kambourov 2003), Tyskland (*Multioptionale Männlichkeiten?* 1998), Japan (Louie & Low 2003), Latinamerika, (Olavarría & Moletto 2002), Mellanöstern (Ghoussoub & Sinclair-Webb 2000), Nya Zeeland (Law Campbell, & Dolan 1999), Norden (Ervø & Johansson 2003a, 2003b), den postkoloniala världen (Ouzgane & Coleman 1998), Sydafrika (Morrell 2001a), i tillägg till de arbeten som publicerades i Nordamerika på 1980-talet (Brod 1987; Kimmel 1987; Kaufman 1987).

De globala policydiskussionerna är nära kopplade till forskningens frågor. Allt sedan kvinnovärldskongresserna började 1975 har diskussionerna kring genusrelationer, män och maskulinitet varit en del av de globala genusfrågorna. Plattformen för den fjärde kvinnovärldskongressen 1995 uttalar: "The advancement of women and the achievement of equality between women and men are a matter of human rights and a condition for social justice and should not be seen in isolation as a women's issue." (United Nations, *Beijing*

Declaration and Platform for Action, New York, United Nations Department of Public Information 2001:17). Den 23e extrasessionen av FNs generalförsamling 2000 gjorde det tydligt att män måste ta gemensamt ansvar med kvinnor i jämställdhetsarbetet.

De globala utmaningarna är monumentala men forskningen och politiken har utan tvekan flyttat fram positionerna de sista 5-10 åren. Tematikerna berör klassiska ämnen som familj, hushåll, faderskap, våld, alkohol och droger. Av central betydelse är exempelvis de anti-våldsprogram som initierats i ett stort antal länder runtom i världen. Inramningen av maskulinitetsforskningens frågor ser mycket olika ut beroende på kulturell kontext. Att direkt adressera män som ett problem låter sig inte alltid göras och genusanalyser som inbegriper makt, patriarkat och strukturella förklaringar kan i vissa kulturella kontexter vara alltför utmanande och provocerande. Att adressera mäns bidrag och positiva del i föräldraskapet och faderskapet är exempelvis mycket enklare än att adressera mäns våld mot kvinnor. I efterdyningarna av globala finanskriser, nationella budgetunderskott och nedmonterade välfärdsregimer efterlyses också diskussioner kring konsekvenser av galopperande underskott. Den globala finanspolitikens effekter på genusrelationer adresseras exempelvis av Young, Bakker och Elson (2011) där de menar att: "Finance ministers, financial boards, economists, banks all maintain a "strategic silence on gender ...". De här frågorna berörs mycket sällan och häri ligger några av maskulinitetsforskningens och maskulinitetspolitikens allvarligaste globala utmaningar framöver. Ytterligare en stor global utmaning som alltmer kopplas samman med genusrelationer är klimatpolitiken och diskussioner kring ett ekologiskt hållbart samhälle. När vi sammanbinder triaden Biffen, Bilen, Bostaden med en genusanalys blir det snart ganska tydligt att de som konsumerar mest kött och åker mest bil är män. Den helt övervägande delen av alla klimatskeptiker är exempelvis medelålders män (Hultman och Anshelm kommande 2014). Kvinnor åker mer kollektivtrafik, äter mindre kött, bor på mindre bostadsytor osv. Identitet och livsstil blir här centrala faktorer som är kopplade till genus och konsumtionsmönster (SOU 2005). Här har diskussionerna uppenbarligen bara börjat men blir alltmer intensiva och debatten förs inom både forskning, politik och media.

7 Infrastruktur och institutionalisering

De senaste tio-femton åren har varit en fas av etablering och institutionalisering för maskulinitetsforskningen. Forskningen är idag både bred och ämnesdjup. Monografier om män och maskulinitet utkommer idag inom alla samhällsvetenskapliga och humanistiska discipliner. Som ett tecken på fältets expansion kan vi idag räkna in åtskilliga vetenskapliga tidskrifter och bokserier på de stora internationella förlagen såsom Sage, Beacon, Routledge, Unwin Hyman, Palgrave Macmillan och Zed. En av de mest framgångsrika bokserierna har varit bokförlaget Sage serie ”Men and masculinities”. De har sedan 1992 givit ut 15 editerade volymer varav den mest kända är *Handbook of Studies on Men and Masculinities* (Kimmel, Hearn och Connell 2005). Strax efter publicerade Routledge ett fem volymers band om sammanlagt 2000 sidor *Men and Masculinities* (Whitehead 2006), samt den 700 sidor långa *International Encyclopaedia of Men and Masculinities* (Flood et al 2007). Det finns också ett stort antal Webbaserade och bibliografiska resurser tillgängliga som *The Men’s Bibliography*, (Flood 2003) och som nu är inne på den 11e upplagan.

Antalet tidskrifter är stort varav de huvudsakliga är: *American Journal of Men’s Health; Culture, Society and Masculinities; Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers; International Journal of Men’s Health; The Journal of Black Masculinity; Journal of Men, Masculinities and Spirituality; Journal of Men’s Health; Journal of Men’s Health and Gender; The Journal of Men’s Studies; Masculinities & Social Change; Masculinities: A Journal of Identity and Culture; Men and Masculinities; NORMA: International Journal for Masculinity Studies; Psychology of Men and Masculinity; Spectrum: A Journal on Black Men; Thymos: Journal of Boyhood Studies; and Critical Studies of Men’s Fashion.*

Den institutionella uppbyggnaden av fältet innefattar en rad lärostolar: två professurer inom ”Men’s Health” och ”Men, Gender and Health” vid Leeds Metropolitan University, England; och en professor i kritiska studier av män och maskuliniteter *Men and Masculinities* vid Linköpings universitet; en professor inom maskulinitets- och likestillingsforskning vid universitetet i Oslo; en personlig professor i maskulinitetsforskning vid Curtin University, Australien. Det finns vidare flera forskningscentra som har en betydande forskningsvolym inom fältet: GEXcel Collegium for Advanced Transdisciplinary Gender Studies (universiteten i Karlstad-Linköping-Örebro); Centre for Research on Men and Masculinities

(CROMM), University of Wollongong, Australia; och Center for the Study of Men and Masculinities, SUNY, USA.

Institutionaliseringen av maskulinitetsforskningen förväntas tveklöst fortsätta. Det ökande globala intresset för att utforska mäns livsvillkor, maskulinitetskonstruktioner, goda såväl som problematiska pekar entydigt i den riktningen.

Referenslitteratur i urval:

- Backman, Stina (2005) *Den sjuke mannen. Populärkulturella gestaltningar av manlig ohälsa*, Stockholm: Carlssons.
- Balkmar, Dag, Iovanni, LeeAnn and Keith Pringle, (2009) "A reconsideration of two "welfare paradises" research and policy responses to men's violence in Denmark and Sweden", *Men and Masculinities*, Vol 12(2), 2009, pp. 155-174.
- Balkmar, Dag (2012). On men and cars: an ethnographic study of gendered, risky and dangerous relations. Diss. Linköping: Linköpings universitet, 2012
- Bekkengen, Lisbeth (2002). *Man får välja – om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Liber, Malmö
- Bengtsson, Margot och Frykman, Jonas. (1987). *Om maskulinitet. Mannen som forskningsobjekt* (JÄMFO rapport nr. 11). Stockholm: Delegationen för jämställdhetsforskning.
- Berg, Lars-Erik och Johansson, Thomas (1999) *Den andre föräldern: Om deltidspappor och deras barn*, Stockholm: Carlssons.
- Berglund, Tomas (2007). Det goda faderskapet: i svenskt 1800-tal. Diss. Härnösand: Mittuniversitetet, 200
- Bly, Robert (1990) *Järn-Hans, En bok om män*, Västerås: ICA Bokförlag,
- Clatterbaugh, Kenneth (1990) *Contemporary Perspectives on Masculinity*. Boulder, Colorado: Westview University Press.
- Connell R.W. (1983). *Which way is up? Essays on sex, class and culture*. Sydney: Allen and Unwin.
- Connell, R.W. (1987). *Gender and Power*. Sydney: Allen and Unwin.
- Connell, R W (1995) *Maskuliniteter*, Daidalos, Göteborg.
- Connell, R W och Messerschmidt, James W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society* 19, 829-859.
- Cooper, Marianne (2000) "Being the Go-to-guy: Fatherhood, Masculinity, and the Organization of Work in Silicon Valley", *Qualitative Sociology*, Vol. 23, No 4:379-405.
- Cornwall, Andrea, Jerker Edstrom och Alan Greig (red.) (2011), *Men and Development: Politicising Masculinities*. London; Zed.

- Egeberg Holmgren, Linn (2011) *IngenMansLand, om män som feminister, intervjuframträdanden och passerandets politik*, Uppsala: Diss, Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.
- Ericson, Mathias. (2011). *Nära inpå: maskulinitet, intimitet och gemenskap i brandmäns arbetslag*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet
- Ervø, Søren & Johansson, Thomas (red.) (2003). *Moulding masculinities. Vol. 1, Among men*. Aldershot: Ashgate
- Ervø, Søren & Johansson, Thomas (red.) (2003). *Moulding masculinities. Vol. 2, Bending bodies*. Aldershot: Ashgate
- Esping-Andersen, Gøsta (2002). *Why we need a new welfare state*. Oxford: Oxford University Press
- Esping-Andersen, Gøsta (2009). *The incomplete revolution: adapting to womens new roles*. Oxford: Blackwell Publishers
- Fjelkestam, Kristina, Hill, Helena & Tjeder, David (red). (2013). *Kvinnorna gör mannen: Maskulinitetskonstruktioner i kvinnors text och bild 1500-2000*. Stockholm: Makadam.
- Flood, Michael, Judith Kegan Gardiner, Bob Pease and Keith Pringle (red) (2007) *International Encyclopedia of Men and Masculinities*, London; Routledge.
- Folkesson, Per. (2000). *Nordisk mansforskning – en kartläggning* (Arbetsrapport nr 10). Karlstad: Jämställdhetscentrum, Karlstads universitet.
- Forsberg, Lucas (2007) *Negotiating involved fatherhood: Household work, childcare and spending time with children*. NORMA: Nordic Journal for Masculinity Studies 2(2):109-126.
- Forsberg, Lucas (2009) *Involved parenthood: everyday lives of Swedish middle-class families*. Diss. Linköping: tema Barn, Linköpings universitet.
- Gavanas, Anna (2001) *Masculinizing Fatherhood: Sexuality, Marriage and Race in the U.S. Fatherhood Responsibility Movement*, Department of Social Anthropology, Stockholm University.
- Gelfer, Joseph (red) (2013) *Masculinities in a global era*, London: Springer.
- Gottzén, Lucas och Richard Jonsson, (red) (2012). *Andra Män. Maskulinitet, normskapande och jämställdhet*. Lund: Gleerups.
- Hagström, Charlotte (1999) *Man blir pappa. Föräldraskap och maskulinitet i förändring*, Lund: Nordic Academic Press.

- Halberstam, Judith. (1997). *Female masculinity*. Durham: Duke University Press.
- Hammarén, Nils (2008) *Förorten i huvudet: unga män om kön och sexualitet i det nya Sverige*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet
- Hearn, Jeff and Keith Pringle (2006), with members of Critical Research on Men in Europe, *European Perspectives on Men and Masculinities: National and Transnational Approaches*, London: Palgrave Macmillan, (paperback 2009).
- Hearn, Jeff and Robert Morrell (2012) "Reviewing hegemonic masculinities and men in Sweden and South Africa: An introduction", *Men and Masculinities*, Vol. 15(1), pp. 3-10.
- Hearn, Jeff, Marie Nordberg, Kjerstin Andersson, Dag Balkmar, Lucas Gottzén, Roger Klinth, Keith Pringle, and Linn Sandberg (2012) "Hegemonic masculinity and beyond: 40 years of research in Sweden", *Men and Masculinities*, Vol. 15(1), pp. 31-55.
- Hearn, Jeff, Emmi Lattu and Teemu Tallberg, "Minne mies menossa? Miehiä koskevan tutkimuksen kehitys Suomessa" (2003) (How's it going, man? The development of studies on men in Finland), *Naistutkimus/ Kvinnoforskning* (Womens Studies), Vol. 16(1), pp. 16-28.
- Hill, Helena (2007) *Befria Mannen! – idéer om förtryck, frigörelse och förändring hos en svensk mansrörelse under 1970- och tidigt 1980-tal*, Umeå: Bokförlaget h:ström – Text & Kultur.
- Holmström, Åke (1995). *Men män då-: om män och vad de funderar på*. Västerås: Ica
- Holter, Øystein Gullvåg & Aarseth, Helene (1994). *Mäns livs-sammanhang*. 1. uppl. Stockholm: Bonnier utbildning
- Holter, Øystein Gullvåg, *Can Men Do It? Men and gender equality – the Nordic experience*. TemaNord 2003:510, Nordic Council of Ministers, Copenhagen, 2003.
- Jalmert, Lars (1984) *Den svenske mannen*. Stockholm: Tiden.
- Jensen, Sune Qvotrup. 2010. Masculinity at the margins – othering, marginality and resistance among young marginalized ethnic minority men. *NORMA* 5(1), 7-26
- Jensen, Sune Qvotrup. 2007. *Fremmed, farlig og fræk: Unge mænd og etnisk/racial andenhed – mellem modstand og stilisering*. Ph.d. Afhandling, Aalborg Universitet

- Jensen, Sune Qvotrup. 2006. Hvordan analysere sociale differentieringer? [How to analyse social differentiations?] *Kvinder, Køn og Forskning* 2–3, 70–79.
- Joelsson, Tanja (2013). Space and sensibility: young men's risk-taking with motor vehicles. Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2013
- Johansson, Thomas (2001a) *Det första könet? Mansforskning som reflexivt projekt*, Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Thomas (2001b) "Fadern som försvann. Diskursiva och sociala spår", i Claes Ekenstam, Thomas Johansson, Jari Kousmanen, (red.) *Sprickor i fasaden: Manligheter i förändring*, Hedemora: Gidlunds.
- Jonsson, Rickard (2007). Blatte betyder kompis: om maskulinitet och språk i en högstadieskola. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2007
- Järvklo, Niclas (2008) "En man utan penis: heteronormativitet och svensk maskulinitetspolitik, *Lamba Nordica*, 13(4):16-35.
- Kimmel, Michael. (1994). Masculinity as homophobia: Fear, shame and silence in the construction of gender identity. I Brod, Harry & Kaufmann, Michael (red.) *Theorizing masculinities*. Thousand Oaks: Sage. Kimmel, Micheal and Messner, Michael (1997) *Men's lives*, Boston, Mass: Allyn and Bacon.
- Kimmel, Michael, Jeff Hearn and R.W. Connell (red) (2005) *Handbook of Studies on Men and Masculinities*, Sage, Thousand Oaks, Ca.
- Klinth, Roger (2002) *göra pappa med barn*, Umeå: Borea.
- Klinth, Roger och Thomas Johansson (2010) *Nya svenska fäder*, Umeå: Borea.
- Liliequist, Jonas (2004). Manlighet och virilitet i 1700-talets Sverige. *Sjuttonhundratalet*. 2004, s. [34]–51
- Lorentzen, Jørgen & Ekenstam, Claes (red.) (2006). *Män i Norden: manlighet och modernitet 1840–1940*. Möklinta: Gidlund
- Lorentzen, Jørgen (2012). *Fra farskapets historie i Norge: 1850-2012*. Oslo: Universitetsforlaget
- Mellström, Ulf (2003) "Masculinity, Power and Technology: A Malaysian Ethnography", Aldershot UK: Ashgate

- Mellström, Ulf (2006) "Nytt faderskap i skärningspunkten mellan produktion och reproduktion? Män och fäder i högteknologiska yrken", i *Socialvetenskaplig tidskrift* årg. 13 nr 2 114-129.
- Mellström, Ulf (2006) "Time for reconsideration: An interview with Raewyn Connell". I *Nordic Journal for Masculinity Studies*, Nr 2, volym 1:109-121.
- Mellström, Ulf (2011) "Moving beyond the comfort zone of masculinity politics" *Nordic Journal for Masculinity Studies*, Nr 1 volym 6:1-4
- Mellström, Ulf (2012) "From masculinity politics to a politics of intimacy and vulnerability?" *Nordic Journal for Masculinity Studies*, Nr 2 volym 7:117-123.
- Nordberg, Marie. 2004. "Kvinnlig maskulinitet" och "manlig femininitet". En möjlighet att överskrida könsdikotomin? *Kvinnovetenskaplig tidskrift* (1/2): 47–65.
- Nordberg, Marie (2005) Jämställdhetens spjutspets? *Manliga arbetstagare i kvinnoyrken, jämställdhet, maskulinitet, femininitet och heteronormativitet*, Göteborg: Bokförlaget Arkipelag.
- Novikova, Irina and Dimitar Kambourov (red) (2003) *Men and Masculinities in the Global World: Integrating Postsocialist Perspectives*, Kikimora Publishers, Aleksanteri Institute, Helsinki.
- Pease, Bob and Keith Pringle (red.) (2002) *A Man's World: Changing Mens Practices in a Globalized World*, London: Zed.
- Plantin, Lars (2001) *Män, familjeliv och föräldraskap*, Umeå: Boréa
- Plantin, Lars, Månsson, Sven-Axel and Kearney, Jeremy. (2003) Talking and doing fatherhood: On fatherhood and masculinity in Sweden and England. *Fathering* 1(1):3–26.
- Pringle, Keith, Jeff Hearn et al., *Men and Masculinities in Europe*, Whiting & Birch, London, (2006), revised ed. (2013), including: Marie Nordberg, "Men in Sweden – The Gender Equality Paradise?", pp. 213-236. Hearn, Jeff, Emmi Lattu, Teemu Tallberg and Hertta Niemi, "Finland: gender dominance, gender equality and gender-neutrality", pp. 75–104.
- Pringle, Keith, Balkmar, Dag & Iovanni, LeeAnn (2010) "Trouble in Paradise: Exploring Patterns of Research and Policy Response to Men's Violence in Denmark and Sweden", *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, Volume 18 Issue 2, pp. 105–121.

- Study on the Role of Men in Gender Equality*, (2013) prepared for European Commission, edited by Elli Scambor, Katarzyna Wojnicka, Nadja Bergmann, Consortium led by L&R Social Research, with Dissens, abz*austria, INBAS, Written by Sophia Belghiti-Mahut, Nadja Bergmann, Marc Gärtner, Jeff Hearn, Øystein Gullvåg Holter, Majda Hrženjak, Ralf Puchert, Christian Scambor, Elli Scambor, Hartwig Schuck, Victor Seidler, Alan White and Katarzyna Wojnicka, Brussels, European Commission.
http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_pay_gap/130424_final_report_role_of_men_en.pdf;
http://ec.europa.eu/justice/events/role-of-men/index_en.htm
- Ruspini, Elisabetta, Jeff Hearn, Bob Pease and Keith Pringle (eds.) *Men and Masculinities around the World: Transforming Men's Practices*, Palgrave Macmillan, New York, 2011, including:
- Hearn, Jeff and Hertta Niemi "Interventions on and of Men in the Finnish State, Civil Society and Media", pp. 31–44.
- Holter, Øystein Gullvåg "Unravelling the Maze: Gender Equality and Men's Practices in Norway", pp. 85–96.
- Eriksson, Maria and Keith Pringle "Working with Men in a Gender Equality Paradise? The Case of Sweden", pp. 97–108.
- Sandberg, Linn. (2011). *Getting intimate: a feminist analysis of old age, masculinity & sexuality*. Diss. Linköping: Linköping University.
- Sedgwick, Eve Kosofsky. (1985). *Between men: English literature and male homosocial desire*. New York: Columbia University Press.
- Varanka, Jouni, Antti Närhinen and Reetta Siukola (red) (2006) *Men and Gender Equality: Towards Progressive Policies*, Ministry of Social Affairs 2006: 75. Helsinki. Report on EU Finnish Presidency Conference on "Men and Gender Equality", Helsinki, October 2006.
<http://pre20090115.stm.fi/hu1168255554694/passthru.pdf>
- Åström, Lissie (1990) *Fäder och söner. Bland svenska män i tre generationer*, Stockholm: Carlssons.